Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi lapsilisälain 7 §:n ja toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Viite: Sosiaali- ja terveysvaliokunta perjantai 28.10.2022 klo 10.00 / HE 235/2022 vp / Asiantuntijapyyntö

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan väliaikaisesti muutettavaksi lapsilisälakia ja toimeentulotuesta annettua lakia. Lapsiperheiden ostovoiman lisäämiseksi joulukuun 2022 lapsilisä maksettaisiin lapsilisän saajille kaksinkertaisena. Toimeentulotukea myönnettäessä ei otettaisi huomioon joulukuussa 2022 maksettavaa kaksinkertaista lapsilisää siltä osin, kuin sen määrä ylittää tavanomaisen lapsilisän määrän. Tämän tarkoituksena on, että perustoimeentulotukea saavat hyötyisivät tuesta täysimääräisesti.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Esityksen ehdotukset ovat kannatettavia.
- Ylimääräinen lapsilisä on selkeä kädenojennus lapsiperheille.
- Ylimääräisen lapsilisän täysimääräinen toteutuminen myös toimeentulotuen piirissä oleville perheille parantaa erityisen haavoittuvassa olevien lapsiperheiden asemaa.
- Samaan aikaan on muistettava, että vallitsevassa tilanteessa ylimääräisen lapsilisän maksaminen yksinään ei ole riittävä tuki vähävaraisille ja muutoin haavoittuvassa asemassa oleville lapsiperheille.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti sopimusvaltiot ovat sitoutuneet turvaamaan jokaisen lapsen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintason (27 artikla). Ensisijainen vastuu elintason turvaamisesta on lapsen huoltajilla, mutta valtion on tuettava huoltajia tässä tehtävässä ja annettava tarvittaessa erilaista apua ja tukea, joissa kiinnitetään erityisesti huomiota perustarpeisiin kuten ravintoon, asumiseen ja vaatetukseen. Myös kansallisen perustuslain mukaan julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu (19.3 §).

Lapsiasiavaltuutettu pitää hallituksen esityksen ehdotuksia kannatettavina. Inflaation kiihtyminen yleisen maailmanpoliittisen tilanteen seurauksena näkyy lapsiperheiden arjessa

muun muassa ruoan ja asumiskustannusten voimakkaana kallistumisena. Ylimääräinen lapsilisä on siten selkeä kädenojennus lapsiperheille. Samaan aikaan on muistettava, että vallitsevassa tilanteessa se yksinään ei ole riittävä tuki vähävaraisille ja muutoin haavoittuvassa asemassa oleville lapsiperheille, vaan jatkossakin on etsittävä keinoja heidän tukemisekseen ja auttamisekseen. On hyvä huomata, että lapsilisää ei ole sidottu kansaneläkeindeksiin ja lapsilisän reaalinen arvo on pudonnut huomattavasti vuoden 1994 jälkeen. Lapsilisän merkitys tulonmuodostuksessa on suurin pienituloisille, monilapsisille ja yksinhuoltajaperheille.[1]

Se, että ylimääräinen lapsilisä ehdotetaan maksettavaksi kaikille lapsilisää saaville perheille, on yhdenmukainen ratkaisu lapsilisän universaalisen luonteen kanssa. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että universaaliudesta ei ole tässä tilanteessa syytä luopua, vaikka ylimääräinen lapsilisä on tarkoitus maksaa myös perheille, joille lisä ei ole välttämätön toimeentulon turvaamiseksi, eikä se juurikaan muuta heidän taloudellista tilannettaan. Kaikille lapsiperheille annettavalla tuella on kuitenkin symbolinen merkitys: valtio osoittaa, että se pitää kaikkia lapsia ja heidän hyvinvointiaan tärkeänä. Samalla se ylläpitää hyvinvointivaltion legitimiteettiä: kaikki kerryttävät mahdollisuuksiensa mukaan yhteiskunnan voimavaroja ja saavat siitä osansa.

Esitykseen sisältyvä ehdotus, jonka mukaan ylimääräistä lapsilisää ei huomioida toimeentulotuen määrää laskettaessa, parantaa erityisesti heikoimmassa asemassa olevien, toimeentulotukea saavien perheiden asemaa. Kuten vaikutusarvioinnissakin todetaan (s. 9), hintojen noususta iso osa on kohdentunut elintarvikkeisiin, jotka muodostavat toimeentulotukea saavissa perheissä merkittävän osan kulutuksesta. Kun ylimääräisen lapsilisä tulee kokonaisuudessaan perheen käyttöön, tuo se selkeän, tosin hetkellisen avun heidän tilanteeseensa. Tässä tilanteessa ylimääräisen tuen täysimääräinen toteutuminen on perusteltua.

Lapsiasiavaltuutettu pitää kuitenkin tärkeänä, että jatkossa normaalisti maksettava lapsilisä huomioidaan tulona toimeentulotukea laskettaessa, kuten tähänkin asti. Jos tästä periaatteesta luovuttaisiin, se tarkoittaisi, että toimeentulotuen piiriin tulisi entistä suurempi määrä perheitä ja se pienentäisi työnteon taloudellisia kannusteita. Koska lapsilisää maksetaan pääasiallisesti naisille (94 prosenttia saajista) ja yksinhuoltajakorotuksen saajista 89 prosenttia on naisia (s. 9), tämä kohdistuisi erityisesti naisiin. Se olisi selkeässä ristiriidassa niiden toimenpiteiden kanssa, joilla pienten lasten vanhempia ja erityisesti äitejä kannustetaan palamaan työelämään pian vanhempainvapaiden jälkeen.

Parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea on pohtinut myös lapsilisäjärjestelmän uudistamista ja julkaissut syyskuussa ehdotuksiaan nykyjärjestelmän uudistamiseksi.[2] Lapsiasiavaltuutettu korostaa kattavan lapsivaikutusten arvioinnin tärkeyttä tulevien uudistuspäätösten tukena.

Jyväskylässä 1.11.2022

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

---

[1] Ks. esim. Sosiaaliturvakomitean ehdotukset nykyjärjestelmän uudistamiseksi, liite 3: Lasten ja perheiden sosiaaliturva. Verkossa https://stm.fi/-/sosiaaliturvakomitean-kokouksessa-kasiteltiin-ehdotuksia-nykyjarjestelman-uudistamiseksi

[2] Ibid.